

Silvo Kristan

Terminologiče ...

Vsako novo branje prispevka *Slovenec sem in kdo je več?* (Šport, 2022, št. 1-2) vedno znova odkriva nenavadnosti, ki jih ne gre spregledati. Če v strokovnem tisku objavljena stališča niso problematizirana in z argumenti zavržena, veljajo za verodostojna in postajajo edina 'resnica'. Enoumje pa za nobeno vedo ni dobro. Pričujoči zapis se loteva posebne jezikoslovne teme, ki bi jo zagotovo najbolje obdelal pristojni jezikoslovec. Kot priučeni zbiratelj športnih strokovnih izrazov oziroma **términov** bom poskušal razjasniti dvomljivo jezikovno stališče uglednega športnega strokovnjaka. Tudi športoslovci ne smejo biti neobčutljivi za nekatera jezikovna vprašanja, zato je v osrednjem strokovnem glasilu kdaj pa kdaj dobrodošla tudi kaka jezikoslovna tema. Saj zato pa so strokovne revije, da se v njih krešajo različna mnenja. Kje pa naj poteka 'ustvarjalni prepir' in iskanje resnice, če ne v strokovni reviji? Tema bi verjetno bila primerna tudi za revijo *Jezik in slovstvo*, žal ne poznam športoslovca, ki bi to revijo prebiral, tako da bi tamkajšnji odziv zgrešil temeljni namen. Je pa pričujoči zapis nastal predvsem zaradi pozivanja pisca zgoraj omenjenega prispevka k "natančni določenosti temeljnih pojmov" ... "ker je zelo težko voditi pogovor, če temeljni pojmi niso natančno določeni". Hkrati se čutim dolžnega zadevo pojasniti tudi zato, ker sem posredno 'obtožen', da s svojim maternim jezikom ne ravnam skrbno, ker sem pripravil Športni **terminološki** (in ne *izrazoslovni*) **slovar**. Odziv je potreben tudi zato, ker zadeva dva primera dvomljive rabe na Fakulteti za šport (*Izrazoslovje pri telovadbi*, *Komisija za izrazoslovje*).

Pooblaščen skrbnik športnega strokovnega izrazja s Fakultete za šport, ki se tudi zavzema za ohranitev 'lepih domačih besed', se v svojem prispevku (revija Šport, 2022, št. 1-2, str. 39) huduje na besedo **terminologiče**, kot je svojo spletno stran poimenovala za te zadeve pristojna **Terminološka** (pou-

daril S. K.) sekcija Inštituta za slovenski jezik pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (SAZU). Zagovornik 'lepih domačih besed' sprašuje, "zakaj ni primerna beseda izraz za términ?" Naj zapišem bolj razumljivo: pisec se zavzema za to, da bi namesto uveljavljenega pojma **términ** uporabljali lepo domačo besedo **izraz**. Očitno je, da pisec obe besedi šteje za sopomenki, zato je besedo **términ** preprosto podomačil v besedo **izraz** in jezikovno avtorizirano spletno **terminologiče**, ki ga urejajo slovenisti Znanstvenoraziskovalnega centra (ZRC) pri SAZU, preimenoval v 'izrazoslo-

višče'. Zaradi pojmovnega enačenja obeh obravnavanih besed in zaradi zavzemanja za 'lepe domače besede' (kar je načeloma sicer treba pohvaliti!) je nastala tudi knjiga z naslovom *Izrazoslovje pri telovadbi* (2018), ki obravnava telovadne **strokovne izraze** oziroma **términe** (in ne *izraze* nasploh), pa tudi ena od delovnih komisij visoke kadrovske šole se je 'po novem' na predlog 'izrazosloviščarja' preimenovala iz terminološke komisije v *Komisijo za izrazoslovje*, čeprav je njen temeljni namen zbiranje in obravnavanje ter normiranje športnih **strokovnih(!) izrazov** oziroma **términov** (ne pa

izrazov nasploh). A hkrati, ko se ljubiteljski ‚izrazosloviščar‘ zavzema za rabo besede ‚izrazoslovišče‘, nas pokojni strokovni sodelavec Pedagoškega inštituta (pedagog in filozof dr. Franc Pediček), ki je več kot dve desetletji posvetil znanstvenemu proučevanju splošne in pedagoške terminologije, uči, „da je **terminologija** (poudaril S. K.) ti-sti znakovni sistem znanosti, v katerem se zrcali vsa tematika, vsa problematika in ves razvoj ter vrednostnost določene znanosti.“ Postavlja se torej vprašanje, ali ‚lep domač izraz‘ **izrazoslovje** pomeni isto kot beseda **terminologija**. Če pomeni isto, je zamenjava **terminologije** z **izrazoslovjem** dopustna. Žal besedi **izraz(oslovje)** in **términ(ologija)** v jezikoslovju in strokovnem izrazoslovju ne pomenita isto (čeprav sta si zelo v sorodu) in ju – v imenu natančnosti – ne gre zamenjevati in še manj katero od teh samovoljno izganjati ter o tem celo poučevati pristojne strokovno izobražene jezikoslovce Inštituta za slovenski jezik pri SAZU („zakaj ni primerna beseda izraz za **términ**?“). Res je v različnih razlagah pojmov **términ** in **terminologija** nekaj nejasnosti, zlasti nekateri spletni opisi so nezanesljivi. Žal tudi Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) ni popolnoma nedvoumen. Zgledovanje zgolj po enem ali dveh virih ali po delnih in ohlapnih pojasnilih lahko nepoučenega govorca ali pisca hitro zavede. Potreben je celostni pogled na zadevo.

Eno temeljnih vodil pri proučevanju katere koli zadeve je, da upoštevamo več pristojnih (kompetentnih, relevantnih) virov. To načelo tudi udejanjam na tem mestu. Za prvi slovenski **terminološki(!)** slovar, ki je izšel leta 1888 (1888!), velja delo pravnika in jezikoslovca(!) Mateja Cigaleta *Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča*. Podatek kaže dvojje: prvič, da sta besedi **términ** in **terminologija** med jezikoslovci že dolgo časa uveljavljeni, in drugič, da so oba pojma uvajali celo v ‚srednja učilišča‘. Stari Verbinčev *Slovar tujk* (1971) zapiše: „**Términ** (iz lat. *terminus*), strokovni, znanstveni izraz, ... tj. beseda, ki označuje kak natančno opredeljen pojem.“ Gre torej za **strokovni, znanstveni izraz**. V filozofskem učbeniku fakultete za elektrotehniko (Več avtorjev, *Filozofske teme*, 1988) beremo: „Jezikovni izraz pojma je **términ**, ki lahko obsega eno ali več besed.“ Iz navedka je mogoče sklepati, da besedi **izraz** in **términ** nista sopomenki. In še to stališče najdemo v istem učbeniku: „Zato ima tudi vsaka znanost bolj ali manj izdelan jezik, ki mu pravimo tudi **terminologija**.“ Pozorni bralec se zlahka pouči, da pojem **termino-**

logija označuje ‚bolj ali manj izdelan jezik‘ vsake vede. *Leksikon Cankarjeve založbe* (1988) zapiše tole: „**Términ** (lat.), strokoven ali znanstveni izraz, ki označuje neki pojem; v istem pomenu tudi izvirna latinska oblika terminus technicus.“ Torej še enkrat: beseda **términ** pomeni **strokovni ali znanstveni izraz**. In v istem viru še: „**Terminologija**, izrazje, celotnost strokovnih izrazov (**términov**) na kakem področju.“ Pozorni bralec ne more spregledati, da *Leksikon Cankarjeve založbe* pojem **strokovni izraz** v oklepaju pojasni z besedo **términ**, iz česar je mogoče sklepati, da **términ** le ni vsak **izraz**. Torej besedi nista sopomenki. Novejši *Veliki slovar tujk Cankarjeve založbe* (2002) pod točko 1(ena)* geslo **términ** pojasni kot „(strokovni, znanstveni) izraz, tj. beseda ali besedna zveza, ki označuje natančno opredeljen pojem določene stroke; tudi terminus technicus.“ Spet **strokovni, znanstveni izraz** oziroma **pojem določene stroke**. (Opomba S. K.: Tankočutni bralec se sprašuje, zakaj sta prvi dve besedi navedka v oklepaju, ko je beseda **términ** vendar v nadaljevanju pojasnjen kot „natančno opredeljen pojem določene stroke“; presojo prepustim bralcem, ki vedo, kaj je pleonazem**). Podobno razlaga besedo **términ** *Veliki slovenski leksikon Državne založbe Slovenije* (2006). V njem preberemo: „**Términ**, beseda, ki označuje natančno določene pojme; strokovni ali znanstveni izraz (terminus technicus)“. Še enkrat **strokovni ali znanstveni izraz**! Isti leksikon pojem **terminologija** pojasni še kot „celoto strokovnih izrazov (**términov**) kakšnega področja znanosti.“ Tudi ta leksikon pojem **strokovni izraz** v oklepaju pojasni z besedo **términ**, kar še enkrat potrjuje, da **strokovnemu izrazu** pravimo **términ**. Potemtakem v imenu sporočilne natančnosti tudi besede **terminologija** ni mogoče poljubno zamenjati z ‚lepo domačo besedo‘ **izrazoslovje**, lahko pa to naredimo z dvobesednim izrazom **strokovno izrazoslovje**. Tudi etimološki slovar Marka Snoja (*Založba Mladinska knjiga*, 1997) besedo **términ** pojasni kot „strokovni izraz v zloženkah **terminologija**, **terminološki** ... prevzeto (eventualno prek nem. *Terminus*) iz slat. ‚terminus‘, izraz s točno določenim, natančno omejenim pomenom ...“. V etimološkem slovarju avtor tudi pripono ‚-logija‘ pojasni kot ‚znanost o ...‘. **Terminologija** je potemtakem znanost/veda/znanstvena disciplina o **términih** ali **strokovnih izrazih**. Teoretiki **terminologijo** delijo še na občo ali splošno in posebno ali specialno oziroma področno, npr. pravna, medicinska, športna, smučarska, telovadna

itn. (Opomba: poudarjen črkopis pri ključnih besedah, ki so predmet te razprave, zapisal S. K.).

Za temeljna pisna pripomočka in zgleda slovenski pisci štejemo Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) in spletišče FRAN, ki ga urejajo slovenisti z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri SAZU. V novjšem SSKJ² (2014) je (tako kot v starejšem SSKJ¹) pojem **términ** pod točko 1(ena)* pojasnjen kot „beseda, besedna zveza, ki pomeni **pojme določene stroke, panoge, strokovni izraz**.“ (Poudaril S. K.). Tako torej zapiše ‚jezikovni katekizem‘, po katerem se pisci navadno ravnamo. V istem slovarju je

Opomba 1: Če SSKJ in spletišče FRAN štejemo za pristojna (kompetentna) pripomočka piscev slovenskih besedil, je dvobesedni izraz športna terminologija v skladu s temeljno jezikoslovno (lingv.) opredelitvijo pojma **terminologija** in zato popolnoma neoporečen. Pojem **terminologija** pomeni „celoto izrazov določene stroke“, levi prilastek ali označevalni pridevnik športna pa sporoča „za katero stroko gre“. Podobno je mogoče v skladu s pravopisom popolnoma neoporečno zapisati tudi dvobesedni izraz **telovadna terminologija** (po zgledih iz SSKJ/1: filozofska, lesarska, medicinska terminologija). Tudi v tem primeru beseda **terminologija** pomeni „celoto izrazov določene stroke“, levi prilastek ali označevalni pridevnik **telovadna** pa sporoča, da gre za tisti izsek gibalne dejavnosti, ki mu v športnem strokovnem govoru pravimo telovadba. Oba pravopisno neoporečna dvobesedna strokovna izraza je mogoče zapisati tudi z desnim prilastkom (terminologija športa, terminologija pri telovadbi oziroma terminologija telovadbe), kar pa pravopis odsvetuje, če je le mogoče uporabiti levi prilastek. In v obeh navedenih primerih (športna terminologija, **telovadna terminologija**) je to mogoče. Pa še to: beseda **terminologija** ni tujka; gre za podomačeno prevzeto besedo, ki je del slovenskega knjižnega jezika in jo zato najdemo v SSKJ brez stilne oznake, ki bi zahtevala opuščanje tega izraza (nekaj več o tem pozneje). Toliko o ‚natančni določenosti temeljnih pojmov‘ z jezikovnega zornega kota!

Opomba 2: Zaradi načela ‚natančne določenosti temeljnih pojmov‘ je pisec tega sestavka (pri sklicevanju na SSKJ) nekaj besed zapisal s poševno pisavo in jih opremil z vprašajem, ker se zdi, da v razlago vnašajo zmedo. Zakaj? Prvič, če je beseda ‚terminologija‘ znak za ‚**strokovno izrazje**‘, bi natančni bralec namesto besede **izrazoslovje** (s prvim vprašajem) pričakoval dvobesedni izraz ‚**strokovno izrazoslovje**‘. **Izrazoslovje** in **strokovno izrazoslovje** namreč nista sopomenki (o tem še pozneje). Nelogični enobesedni izraz **izrazoslovje** zlahka zavede avtorja, da že omenjeno knjigo naslovi z besedami **Izrazoslovje pri telovadbi** in terminološko komisijo preimenuje v **Komisijo za izrazoslovje**. In drugič (drugi vprašaj), če je beseda ‚terminologija‘ znak za ‚**strokovno izrazje**‘, je dvobesedni izraz ‚strokovna terminologija‘ pleonazem (nesmiselno besedno preobilje), ker je lastnost ‚strokovna‘ že imanentna v pojmu terminologija. Pa še drugače povedano: pojem **terminologija** že sam zase sporoča, da gre za strokovno izrazje. Toliko se o skrbi za natančnost pisnih sporočil.

pod točko 2 pojem **têrmin** pojasnjen še z besedami "knjiž., redko izraz, beseda." Mogoče je torej razumeti, da beseda **têrmin** praviloma (točka 1) pomeni **strokovni izraz** oziroma **pojem določene stroke** in zelo redko (pod točko 2) *besedo* oziroma *izraz*. Če smo torej natančni (in predvsem za to gre), besedi *izraz* in *têrmin* nista sopomenki. Potemtakem tudi besedi *izrazoslovje* in *terminologija* nista sopomenki. Ob sklicevanju na SSKJ je treba še povedati, da slovaropisci zapišejo v slovar besede, ki so v javni rabi dosegle ustrezno pogostost (frekvenco). Sklepati je torej mogoče, da beseda **têrmin** z vsemi svojimi izpeljankami v javni rabi le ni tako redek pojav, če si je na podlagi pogoste rabe pridobila pravico do vpisa v SSKJ. Le zakaj bi jo preganjali, če jo slovaropisci sprejemajo in uveljavljajo?

Pojem **terminologija** je skoraj enako pojasnjen tako v SSKJ kot na spletišču FRAN. Naj zaradi verodostojnosti opis pojma **terminologija** kar dobesedno prepisem iz obeh virov. SSKJ: "**Terminologija**, 1. lingv., navadno s prilastkom celota izrazov določene stroke, panoge; strokovno izrazje, *izrazoslovje*(?): nekatere stroke so razvile bogato terminologijo; uporabljati domačo, zastarelo terminologijo; filozofska, lesarska, medicinska terminologija; *strokovna terminologija*(?); 2. veda o strokovnih izrazih kakega jezika: ukvarjati se s terminologijo; razvoj slovenske terminologije; strokovnjak za terminologijo." (Opomba: besede s poševnim črkopisom in vprašajema opremil S. K.; o tem pozneje, glej opombo 2). In FRAN: "**Terminologija**, 1. "celota izrazov določene stroke"; in pod točko 2. "veda o strokovnih izrazih kakega jezika". Opis pojma **terminologija** na reprezentativnem in kompetentnem spletišču FRAN je popolnoma nedvoumen, kratek, jednat in razumljiv, zato se ga v strokovnem govoru velja oprijeti. Če pri točki 1 (SSKJ) upoštevamo še stilno oznako "lingv." (lingvistika, jezikoslovje), je mogoče pritrditi, da je beseda **terminologija** 'lingvistični terminus technicus' (za ljubitelje lepih domačih besed: jezikoslovni strokovni izraz).

Na podlagi pristojnih (kompetentnih) virov (SSKJ in spletišče FRAN) je torej mogoče ugotoviti, da je beseda **terminologija** sestavni del slovenskega knjižnega jezika in hkrati še dvopomenka: pomeni namreč "**celoto izrazov določene stroke**" in tudi "**vedo o strokovnih izrazih kakega jezika**". V SSKJ² najdemo še tele izpeljanke iz pojma **têrmin**: **terminolog**, **terminologija**, **terminografija**, **terminologizacija** -

vse vse brez stilne oznake, ki bi opozarjale na neprimerno rabo. Poglejmo še zadnji *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika* (izdal ZRC SAZU, 2012), v katerem najdemo še besedi **terminografija** in **terminologizacija**. Prva je pojasnjena kot "jezikoslovna disciplina, ki se ukvarja z umeščanjem **têrminov** v slovarje", druga pa kot "uporaba izraza, ki je v svojem osnovnem pomenu del splošne rabe, za poimenovanje strokovnega pojma." Slovenistka Zvonka Leder-Mancini (*Terminologija v znanosti*, str. 89) pojem **terminologizacija** bolj razumljivo pojasni kot "pojav, da beseda (izraz) iz splošnega besedišča postane **têrmin**." Obe opredelitvi pojma **terminologizacija** sta še posebno zanimivi zato, ker kažeta, da priznani slovenisti vendarle ločijo **med besedo splošnega besedišča (izrazom)** in **têrminom (strokovnim izrazom)**. In da beseda iz splošnega besedišča lahko postane tudi **têrmin**. Ob tej ugotovitvi sem se spomnil besede *vijak*, ki je nekoč med 'izrazosloviščarji' dvignila veliko prahu, ker v splošnem besedišču pomeni nekaj drugega kot je pomenila po očitni **terminologizaciji**. Nekaj podobnega je tudi beseda *helikopter*, ki jo slišimo v televizijskih prenosih pomembnejših tekmovanj v športni gimnastiki. V splošnem besedišču *helikopter* pomeni nekaj drugega kot po **terminologizaciji** v strokovnem jeziku športne gimnastike. Ali pa beseda *riba*. Lahko je zgolj izraz iz splošnega besednjaka vsakdanjega jezika, biologu pa je lahko tudi terminus technicus, strokovni izraz. Če torej hočemo biti natančni (kar veleva tudi znanost), je treba razlikovati besedi *izraz* in *têrmin*. Se opravičujem, ker me je, žal, nekoliko zaneslo, saj pojav **terminologizacije** ni predmet tega sestavka, zato naj nadaljujem z osnovno temo, ki je predmet tega zapisa. (Opomba: poudarjen črkopis v ključnih pojmi uporabil S. K.).

Še nekaj virov, iz katerih se je mogoče zanesljivo poučiti o neoporečni rabi pojmov **têrmin** in **terminologija**: Pedagoški inštitut je leta 1984 izdal zbornik z naslovom **Terminologija v znanosti**. Filozofska fakulteta in njen znanstveni inštitut leta 1989 organizirata strokovni posvet (simpozij) z naslovom *Slovenski jezik v znanosti* in prispevke izdala v dveh knjigah. Razpravljavci in pisci prispevkov se izrazov **têrmin** in **terminologija** ne izogibajo. Pedagoški inštitut leta 1990 izda knjigo dr. Franca Pedička z naslovom *Prispevki za teorijo terminologije v znanosti – tudi pedagoški*. (Opomba: priporočam vsem 'izrazosloviščarjem'.) Leta 1991 dr. Zoran Jelenc izda **Terminologijo** izobraže-

vanja odraslih. ZRC SAZU leta 2004 izda obsežen zbornik z naslovom **Terminologija v času globalizacije** (tudi z angleškim naslovom: *Terminology at the Time of Globalization*). Zanimivo je, da predstavnik Filozofske fakultete (slovenski jezikoslovec, anglist dr. Stanko Klinar, visokošolski učitelj na filozofski fakulteti) v svojem prispevku predlaga 'legalizacijo' izraza *tehnični têrmin* za sklop strokovnega izrazja v določeni stroki oziroma vedi. Ni mogoče spregledati, da se je predlagatelj zgledoval po latinskem izrazu *terminus technicus*. V uvodu omenjenega zbornika (ZRC SAZU, 2004) še preberemo: "V prispevkih je bil podan prikaz **terminološkega(!)** in **termografskega(!)** dela v posameznih državah ter reševanje **terminoloških(!)** problemov ..." (poudarjen tisk in klicaje dodal S. K.). **Terminoloških** torej, ne izrazoslovnih(!).

Samo po letu 2000 je v okviru **Terminološke** sekcije inštituta za slovenski jezik pri ZRC SAZU izšlo 16 (šestnajst) slovarjev, ki vsebujejo strokovno izrazje različnih panog ali strok. Razen enega (*Slovenski smučarski slovar*) so vsi drugi označeni z označevalnim pridevnikom **terminološki** (*Davčni terminološki slovar*, *Terminološki slovar betonskih konstrukcij*, *Farmacevtski terminološki slovar*, *Pravni terminološki slovar*, *Urbanistični terminološki slovar*, *Terminološki slovar uporabne umetnosti*, *Tolkalni terminološki slovar*, *Botanični terminološki slovar*, *Gledališki terminološki slovar* in tako naprej). Vrsta **terminoloških** slovarjev je izšla pod okriljem ZRC SAZU tudi že pred letom 2000, med njimi tudi *Planinski terminološki slovar*. Inštitut za slovenski jezik pri SAZU je leta 2009 izdal delo **Terminologija in sodobna terminografija** (uredile M. Humar, M. Žagar Karer in N. Ledinek). Ne gre tudi spregledati **Terminologije v Evropski uniji**, ki jo je leta 2017 napisala Tanja Fajfar in izdal Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Ali ni nenavadno, da nacionalni skrbnik slovenskega jezika dopušča uveljavljanje izraza **têrmin**, če bi ga lahko zamenjala, lepa domača beseda 'izraz'? Odgovor je lahko samo eden: besedi *izraz* in *têrmin* nista sopomenki. Pa še mimogrede: med slovarji, ki so izšli pod pokroviteljstvom Inštituta za slovenski jezik pri SAZU, ni najti terminološkega slovarja, ki bi bil naslovljen z besedo 'izrazoslovje' (kot na primer *Izrazoslovje pri telovadbi*). Le zakaj? Premislek ne bo odveč: najbrž zato, ker besedi *izrazoslovje* in *terminologija* nista sopomenki. Po zgledu vseh **terminoloških** slovarjev, ki so izšli pod okriljem **Terminološke sekcije** oziroma **Sekcije za terminološke slovarje** Inštitu-

ta za slovenski jezik pri SAZU, je nastal tudi Športni **terminološki slovar**, ki ga je leta 2012 izdala Fakulteta za šport. Posodobljen – seveda spet, **terminološki** (po zgledu iz SSKJ in spletišča FRAN ter vrsti drugih **terminoloških** slovarjev) – zdaj na Fakulteti za šport čaka na »žegen« fakultetne *izrazoslovne*? komisije. (Mimogrede medklic o »natančni določenosti temeljnih pojmov«, za kar v bistvu v tem sestavku sploh gre: če pojma *izrazoslovje* in *terminologija* nista sopomenki, *izrazoslovna* komisija sploh ni pristojna za ocenjevanje *terminologije*; ocenjevanje *terminologije* je domena *terminološke* komisije).

Za najpomembnejši vir (v resnici kar »učbenik«) o teoretičnih in praktičnih vprašanjih terminologije je mogoče šteti *Zbornik Terminologija v znanosti* (Pedagoški inštitut, 1984), ki nas razumljivo, obsežno in prepričljivo največ pouči o različnih vidikih terminologije. V navedenem »učbeniku« je pojem **términ** opredeljen kot »beseda ali skupina besed, katerih jezikovni znak se ujema z ustreznim **pojmom določenega področja, znanosti ali tehnike**« (poudaril S. K.). Pa še tole preberemo v istem viru, ki mu zagotovo ne gre oporekati pristojnosti (kompetentnosti): »**Terminologija** je podsistem jezika«. Amen! Upati je, da »izrazosloviščarji« ne bodo Pedagoškemu inštitutu podtaknili jezikovnega krivoverstva. Omenjeni »učbenik« toplo priporočam novodobnim športnim »izrazosloviščarjem«.

Pregled pristojnih (relevantnih, kompetentnih) jezikoslovnih virov kaže, da se slovenisti in drugi jezikoslovci ne izogibajo besedama **términ** in **terminologija**. Pa ne da (po dr. I. Č.) slovenisti in drugi jezikoslovci zaničujejo in uničujejo slovenski jezik, ker »lepe domače besede« nadomeščajo s tujimi? In da SAZU s **terminološko**(!) sekcijo (tak je uraden naziv te delovne skupine) Inštituta za slovenski jezik neskrbno ravna z jezikom, čeprav naj bi zanj skrbela? Ali naj vodi Inštituta za slovenski jezik pri SAZU (slovenist dr. Kozma Ahačič, raziskovalec slovenskega jezika in avtor več knjig, tudi avtor dveh slovenskih slovníc za osnovno in srednjo šolo) očitamo zanemarjanje slovenščine, če v javnih glasilih omenja **terminološko** posvetovalnico, ki deluje v okviru **terminološke** sekcije Inštituta za slovenski jezik pri SAZU? Očitno zajec tiči v drugem grmu. Zdi se, da je pojem **términ** z vsemi njegovimi izpeljankami del neoporečnega jezikoslovnega govora. Vsi navedeni primeri v tem zapisu to zagotovo potrjujejo. Se pa ob tej ugotovitvi ponuja naslednja mi-

sel: če pristojna jezikovna stroka priznava in uveljavlja pojem **términ** z vsemi njegovimi izpeljankami, ni razloga, da bi dvomili vanje in jih čistunsko preganjali. Zakaj beseda *terminologija* vznemirja enega športoslovca? Nevednost, kaprica ...? Ali ni nespodobno, da predstavnik vede, ki bi se v jezikovnih zadevah morala učiti od jezikoslovja, po svoji podobi laično spreminja uveljavljene jezikoslovne *términe*, ki jih priznava pristojno (kompetentno) jezikoslovje? Po logiki stvari se pričakuje, da so področni strokovnjaki in raziskovalci pristojni (kompetentni, suvereni) besedotvorci/terminotvorci le na svojem strokovnem in znanstvenem področju, splošne smernice slovenskega knjižnega jezika so pa le domena pristojnih jezikoslovcev. O čistunskem in nasilnem spreminjanju vsake besede, ki »diši« po tujem jeziku, smo lahko v Delu (29. okt. 2022) prebrali tole (izjavo diplomiranega anglista in prevajalca Damjana Zorca zapisal novinar Igor Bratož): »Skrb za ohranitev jezika ni v tem, da ga obvarujemo pred spremembami, temveč da ga ohranjamo živega in mu pustimo dihati ... Živost jezika pa pomeni dodajanje in sprejemanje vplivov iz lokalnega in globalnega okolja, saj to jezik bogati.« Kot da bi avtor in pisec navedene misli odgovarjala na izsiljeno »črkarsko pravdo« o *términu*, *terminologiji*, *terminografiji*, *terminologišču* in *terminologizaciji*. Da ne bi »izrazosloviščarji« napačno razumeli bogatenje jezika, dodajmo še to, da ima tudi »dodajanje in sprejemanje« tujih vplivov svoje meje in svoja pravila, o čemer pa je tudi že tekla beseda.

Če bi na podlagi zapisanega empiričnega spoznanja opredelili pojma **izraz** in **términ**, je najprej mogoče pritrditi, da v večinski in natančni jezikovni rabi besedi nista sopomenki, ne pomenita isto. Terminologične torej ni »izrazoslovišče«. Pojem **izraz** je jezikovno znamenje za besede, ki so po svojem osnovnem pomenu del **splošne jezikovne rabe**, pojem **términ** (lat. *terminus technicus*) pa označuje besedo, ki jo štejemo za **strokovni izraz v konkretni stroki ali vedi**. K takšnemu razumevanju obeh pojmov nas napeljuje tudi SSKJ, ki pojem **términ** pod točko 2 pojasni z besedami »knjiž., redko izraz, beseda«. Ne gre spregledati, da tudi priznani slovenisti ločijo **splošno besedišče** od **terminologije** oziroma **strokovnega besedišča, strokovnega jezika** (Zvonka Leder-Mancini, Terminologija v znanosti, str. 84).

In če smo logično in sistemsko natančni (saj za to gre, kajne?), je med pojmovoma

izraz in *términ* še ena razlika. Proučevanje **izrazov**, ki so del splošne jezikovne rabe, je izključna domena jezikoslovcev, oblikovanje **términov** ali strokovnih izrazov pa je v prvi vrsti domena področne stroke in vede, pri čemer je pomoč jezikoslovca velikokrat zaželen in včasih celo nujna. Velja tudi načelo, da so za oblikovanje *términov* strožja pomenoslovna in leksikološka pravila (enopomenskost, natančno določen pomenski obseg *términa*, izogibanje večpomenskim, sopomenskim in žargonskim besedam itn.) kot za oblikovanje izrazov splošnega besedišča, ki so lahko pomensko širši, ohlapnejši, manj natančni. Nekateri avtorji, ki ločijo besede splošnega besedišča od besed strokovnega besedišča (*términov*) še poudarjajo, da se besede splošnega besedišča največkrat spreminjajo stihijsko (skozi rabo), brez posebne jezikovne intervencije, *términe* pa s tehtnim strokovnim premislekom oblikujejo področni strokovnjaki, ki dobro poznajo vsebino posameznih strokovnih pojmov. Zagotovo pa so najboljše rešitve plod sodelovanja področnega strokovnjaka (ki natančno ve, za kaj gre) in jezikoslovca/slovenista (ki o jeziku več ve kot »kineziolog«).

Če pa se že zavzemamo za »natančno določenost temeljnih pojmov«, je treba dodati še tole »natančnost«: z **izrazi** (pojmi splošne rabe) se ukvarja **izrazo-slovje**, s **términi** (strokovnimi izrazi v neki stroki ali vedi) pa področna **termino-logija** ali **strokovno izrazo-slovje**. Pojma **izrazoslovje** in **strokovno izrazoslovje (terminologija)** nista sopomenki, ker sta v logičnem hierarhičnem odnosu: **izrazoslovje** je rodni pojem (genus proximum), **strokovno izrazoslovje** pa je **vrsta** izrazoslovja (species), torej podrejeni pojem rodnemu, kar nazorno sporoča označevalni pridevnik (levi prilastek) »**strokovno**«. Enako sta v logičnem hierarhičnem odnosu pojma **izrazje** in **strokovno izrazje (terminologija)**, zato nista sopomenki. In ker je **terminologija** imanentni (neločljivi) konstitutivni del vsake vede, govorimo in pišemo o **področnih terminologijah** ali strokovnem izrazu te ali one stroke oziroma vede (SSKJ: filozofska, lesarska, medicinska terminologija ... in po tem zgledu: športna, košarkarska, gorniška, smučarska, telovadna terminologija itn.). Glede na zapisano je utemeljena trditev, da je »**terminologija** podsistem jezika« (Terminologija v znanosti, Pedagoški inštitut, 1984). Na podlagi zapisanega in ob zavzemanju za »natančno opredelitev temeljnih pojmov« je mogoče tudi skleniti, da besedni zvezi *izrazoslovje pri telovadbi*

in *strokovno izrazoslovje pri telovadbi* nista sopomenki. Zato pojma *terminologija/strokovno izrazoslovje* ni mogoče preprosto zamenjati z enobesednim izrazom *izrazoslovje* (npr. *komisija za izrazoslovje, izrazoslovje pri telovadbi*). Je pa res, da tudi vsi slovenisti ne ločijo med (splošnim, občim) izrazoslovjem in (posebnim, specialnim) strokovnim izrazoslovjem oziroma področno terminologijo, kar bi bilo v imenu znanstvene natančnosti pričakovati. Ta spodrs je mogoče pripisati tudi ohlapni razlagi pojma ‚izrazoslovje‘ v SSKJ, ki je očitno okužila tudi ‚izrazosloviščarje‘. A kdor se goreče zavzema za ‚natančno določenost temeljnih pojmov‘ in na to druge opozarja, ne bi smel imeti za držkov pri pomenskem ločevanju pojmov **izraz** in **términ**.

Seveda je pošteno (v znanosti pa sploh), da v razpravi predočimo tudi drugačna oziroma nasprotna stališča. Zato ne gre spregledati primera (Jože Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Cankarjeva založba, 1992), ki edini med dostopnimi viri ne pojasni pojmov *términ* in *terminologija*. Obe gesli sicer zapiše v svoj besednjak, vendar bralca s puščico usmerja na gesli ‚izraz‘ in ‚izrazje‘, kjer pa besedo *izrazje* pojasni kot „besede in besedne zveze, ki se v strokah dogovorno rabijo kot poimenovanje stvari in pojavov ter njihovih lastnosti ...“. Toporišič očitno ne loči pojma, ki označuje besedo, ki je po svojem osnovnem pomenu del *splošne jezikovne rabe* (izraz), od pojma, ki ga štejemo za *strokovni izraz v konkretni stroki ali vedi* (*términ*). Toporišič seveda ni kdorkoli, a hkrati v tem sestavku zbrani primeri kažejo, da v večinski rabi med jezikoslovci besedi **izraz** in **termin** nista sopomenki. Nekaj zmede in nedoslednosti je zaznati tudi v nekaterih tako imenovanih elitnih slovarjih. Nekaj zavajajočih navedb iz SSKJ je bilo že omenjenih (glej opombo 2, poševno zapisane besede z vprašajem). Ugotovljeno je bilo tudi, da SSKJ¹ in SSKJ² tako geslo *terminologija* kot geslo *izrazoslovje* enako opredelita. Zato (tako v SSKJ¹ kot v SSKJ²) preberemo, da (tudi) *izrazoslovje* pomeni ‚sklop strokovnega izrazja‘ in hkrati ‚vedo o strokovnih izrazih‘, čeprav večinska raba v jezikoslovnem slovstvu loči **izraz** od **términa** in zato tudi **izrazoslovje** od **terminologije**. Ne nazadnje nas tako uči tudi ‚učbenik‘ *Terminologija v znanosti*. Mogoče je torej ugotoviti, da nekaterim jezikovnim virom res ni mogoče priznati „natančne določenosti temeljnih pojmov.“ In če se pustimo zavesti, dobimo ‚komisijo za izrazoslovje‘...

Pojem **términ** priznava in uporablja večina slovenistov in drugih jezikoslovcev, zakaj bi nanj zivali gnojnico. Pojem **términ** tudi ni (več) tuja beseda, ampak jo štejemo za tako imenovano prevzeto besedo, ki je narejena po latinskem izrazu ‚terminus technicus‘ in podomačena v skladu s slovenskim pravopisom. Noben jezik ni samozadosten, zato mora kdaj pa kdaj svoje besedišče obogatiti tudi z izrazi tujega izvora, ki jim pravimo prevzete besede. Zlasti v primeru tako imenovanih poimenovalnih praznin je ta metoda bogatenja jezika dobrodošla. Očitno je podomačena beseda **términ** izpolnila poimenovalno praznino za sklop strokovnega/znanstvenega besedja in postala del slovenskega knjižnega jezika. Zato jo najdemo tako v SSKJ¹ kot v SSKJ² brez stilne oznake, ki bi narekovala rabo ‚lepe domače besede‘. Zakaj bi bili bolj papeški od papeža? V zvezi z obravnavano zadevo tudi ne gre spregledati uvodnih besed v zadnjem, prenovljenem Slovarju slovenskega knjižnega jezika. Na strani XVII v 5. točki preberemo: „Slovar hoče pokazati, katere besede so danes v knjižnem jeziku žive ...“ Logični sklep je preprost: Ker so slovaropisci uvrstili geslo *términ* in njegove izpeljanke (*terminolog*, *terminologija*, *terminološki*) v SSKJ, so s tem pokazali, da so te besede danes žive v knjižnem jeziku. Zakaj torej na Fakulteti za šport pogrom nad njimi? Strastni ljubitelji ‚lepe domače besede‘, ki jim prevzeta tuja beseda ni všeč, lahko še vedno namesto besede *términ* zapišejo tudi *strokovni izraz*, če mislijo, da so zato kaj bolj Slovenci. Žal z domoljubjem, na katerega ob tej ‚črkarski pravdi‘ opozarja cenjeni ‚izrazosloviščar‘, to nima nobene zveze. Sklicevanje na slovenstvo je v tem primeru (in ob množici prevzetih tujih izrazov v knjižnem jeziku, v športu in celo v športni gimnastiki) predvsem všečna demagoška poza za uveljavitev svoje lastne teorije.

Seveda bi bilo zanimivo vedeti, kdaj in zakaj se je v slovenskem knjižnem jeziku prijel beseda *términ*. Ker nisem etimolog, lahko o tem le razmišljam in ugibam na podlagi drugih znanih primerov. Glede na to, da besedo *terminologija* dokazljivo poznamo najmanj že od leta 1888 (M. Cigale, *Znanstvena terminologija* ...), pojav zagotovo ni posledica sodobne globalizacije. Najbrž se je že prej v razvoju jezika pokazala potreba po posebni besedi, ki bo označevala zgolj strokovne izraze posameznih strok ali ved in ne vseh izrazov, ki so po svojem osnovnem pomenu del splošne jezikovne rabe. Pri roki je bil latinski izraz *terminus technicus*. V skladu s teorijo in prakso prevzema-

nja tujih besed, ki zapolnijo poimenovalne praznine v domačem jeziku, so domnevno najprej opustili izraz *technicus*, nato pa podomačili latinski izraz *terminus* v *términ*. In tako imamo dve različni besedi za dva jezikovna sklopa: **izraz** za besedo splošne rabe in **términ**, ki označuje natančno določen pojem v konkretni stroki ali vedi. Neglede na to, ali je moja teza verjetna, je empirično preverjeno dejstvo, da so podomačeni izrazi *términ*, *terminologija* in druge izpeljanke iz teh prevzetih besed uveljavljen del slovenskega knjižnega jezika (glej SSKJ) in hkrati mednarodnega strokovnega izrazja (nem. die Terminologie, ang. the terminology, it. terminologia, fr. terminologie). Na podoben način je slovenski jezik obogatilo že nešteto besed iz tujih jezikov, za katere danes niti ne vemo več, da smo jih prevzeli v slovenski knjižni jezik. Takšne besede so na primer miting, pica, špageti, hiša, džez, džins, čokolada, vikend in vrsta drugih. Tudi na športnem področju imamo veliko prevzetih besed, ki so zapolnile poimenovalne praznine in obogatile domačo športni besednjak. To so naprimer avt, boks, kros, spidvej, tenis, vaterpolo, kravl in še vrsto drugih. In celo v športni gimnastiki jih imamo: akrobatika (gr. *akros*, *akrobatos*, težavna telesna vaja), salto (it. *saltare*, *salto*, skočiti), parter (fr. *parterre*, *par*, po, ob; *terre*, zemlja). Kaj je s tem narobe? Tako se pač bogati jezik. Mogoče je pritrditi slovenistu Marku Stabeju, ki je zapisal (Dnevnik, 3. 5. 2023): „Jezikoslovje že dolgo svari prenapete jezikovne samozadostneže in samozadostnice, da od slovenščine ne bi prav veliko ostalo, če bi iz nje izgnali vse, kar je vanjo tako ali drugače prišlo od zgrad.“ Zagotovo zaradi rabe prevzete besede **términ** in njenih izpeljank slovenščina ne bo izumrla. Preživela je že hujše viharje ‚inu obstala‘. V ‚učbeniku‘ terminologije (*Terminologija v znanosti*) preberemo tudi tole: „Rabe internacionalizmov ni mogoče opuščati, saj so vez z mednarodno prakso in bi ta purizem pomenil zapiranje pred svetom ...“ V kategorijo ‚internationalizmi‘ zagotovo šteje pojem *terminologija* (da o besedi *gimnastika*, ki jo ‚izrazosloviščar‘ preganja, ne razpravljamo posebej). Res pa je, da prevzemanje besed iz tujih jezikov ne bi smel biti samoumeven množični pojav. Torej po pameti – cum grano salis. Več o metodah in strategiji zapolnjevanja tako imenovanih poimenovalnih praznin s tujimi izrazi je mogoče prebrati v ustreznih jezikoslovnih virih, nekaj malega tudi v knjigi *Pogledi na šport 3 – terminološki utrinki* (str. 490).

Če pa se že zavzemamo za »natančno določanje temeljnih pojmov« (kar je seveda prav!), pa je treba nekaj zapisati tudi o besedah **izrazje** in **izrazoslovje**, ki ju nekateri 'izrazosloviščarji' očitno ne ločijo. Po jezikovni, pomenoslovni in logični presoji omenjeni besedi ne pomenita isto. **Izrazje** je množina od samostalnika izraz, **izrazoslovje** pa je veda ali znanstvena disciplina, ki z različnih zornih kotov proučuje (zbira, zapisuje, obdeluje, razlaga, pojasnjuje, primerja, oblikuje, preoblikuje, posodablja, dokazuje, normira, sistematizira) izrazje. Zgolj zbirka (izpisovanje, zbiranje, razvrščanje) **izrazov** torej še ni **izrazoslovje**, ampak le njen začetni del.

Pisec tega zapisa se glede rabe pojma **terminologija** pridružuje večinskemu mnenju pristojnih (kompetentnih) jezikoslovcev in na podlagi vsega zapisanega v tem prispevku teoretično (logično-jezikovno-terminološko) razčlenjuje domnevno neustrezna (nenatančna) naziva, ki zadevata fakultetno delovno telo z imenom **Komisija za izrazoslovje** in knjigo z naslovom **Izrazoslovje pri telovadbi** (Več avtorjev, Založba Fakulteta za šport in Univerza v Ljubljani, 2018). Osrednji motiv je seveda želja po 'natančnem (in nedvoumnem) določanju temeljnih pojmov'. In s tega zornega kota je težko pritrditi, da sta oba omenjena naziva terminološko popolnoma neoporečna. Najbrž ustrezata nekoliko ohlapnem stališču v nekaterih slovaropisnih virih in ohlapnemu stališču/znanju krstnih botrov, ne pa celostnemu pogledu na zadevo. Pisec tega zapisa seveda tudi dopušča možnost, da preveč resno in dosledno jemlje teorijo o natančnem določanju temeljnih pojmov.

1. Ad **Komisija za izrazoslovje**. Pravopis nas uči, da se izogibamo desnega prilastka (v tem primeru je to dvobesedni izraz 'za izrazoslovje'), kadar lahko isti pojem zapišemo z levim prilastkom oziroma (levim) označevalnim pridevnikom. Če ravnamo skladno s pravopisom, dobimo dvobesedni izraz **izrazoslovna komisija**. Nastali dvobesedni izraz pa ni v skladu s temeljnim terminotvornim načelom *nomen est omen*. Po natančni definiciji je **izrazoslovje** veda ali znanstvena disciplina, ki proučuje pojme **splošne rabe** (izraze), kar pa ni domena Fakultete za šport. Domena Fakultete za šport je zbiranje (terminografija) ter oblikovanje in normiranje (terminologizacija) področnih/športnih strokovnih izrazov ali terminov, kar pa je delovno področje vede/znanstvene discipline z imenom **terminologija**. V skladu s pravopisom in pomensko

razliko med pojmom 'izraz' in 'termin' bi verjetno bilo smiselno, da se komisija, ki deluje na tem področju, po načelu 'nomen est omen' imenuje **terminološka komisija**, kot se imenuje večina podobnih komisij na meniju znanih fakultetah. Natančno tako se je imenovala že nekaj desetletij, čeprav ni bila dejavna. Žal tudi zgolj 'drugo pakovanje' (izraz prevzet po znanem srbskem pregovoru) še ni dalo oprijemljivih rezultatov. Če ima Inštitut za slovenski jezik pri SAZU **Terminološko sekcijo, Komisijo za terminološke slovarje** in **Terminološko posvetovalnico**, ni pametnega razloga, da Fakulteta za šport ne bi imela svoje **Terminološke komisije**. Seveda pričakujemo vsestransko dejavno komisijo, ki se bo dnevno javno odzivala na poskuse tuje besedne okupacije slovenskega športnega jezika. Beseda **terminologija** pa tudi ni tujka (glej SSKJ), hkrati je primerna za visokošolsko institucijo, ker je uveljavljen mednarodni izraz za strokovno izrazje (nem. die Terminologie, ang. the terminology, it. terminologia, fr. terminologie). Zato ni naključno, da so nekatere mednarodne institucije zapisale v svoj naziv besedo **terminologija** (npr. pri mednarodnem komiteju slavistov v Zagrebu je leta 1986 delovala Mednarodna **terminološka** komisija, na Dunaju pa Mednarodni informacijski center za **terminologijo**).

2. Ad **Izrazoslovje pri telovadbi**. Pravopis nas uči, da se izogibamo desnega prilastka (v tem primeru sta to besedi 'pri telovadbi'), če lahko isti pojem zapišemo z levim prilastkom oziroma (levim) označevalnim pridevnikom. Če ravnamo skladno s pravopisom, dobimo dvobesedni izraz **telovadno izrazoslovje**. Toda, če smo zelo natančni, je 'izrazoslovje' po definiciji znanstvena disciplina, ki se ukvarja s pojmi splošne jezikovne rabe. Z natančno določenimi pojmi ali termini v konkretni stroki ali vedi se ukvarja (področna) **terminologija**. In če se strinjamo, da je treba 'temeljne pojme vendarle natančno določiti', bi bilo smiselno besedo 'izrazoslovje' zamenjati s pojmom 'terminologija'. Rešitev je na dlani: **telovadna terminologija**. S pravopisnega zornega kota je beseda 'terminologija' jedrni pojem (jedrni samostalnik), beseda 'telovadna' pa levi prilastek ali označevalni pridevnik, ki označujeta **vrsto** terminologije. Ljubitelji 'lepih domačih besed' pa lahko namesto **telovadne terminologije** zapišejo tudi besedno zvezo **telovadno strokovno izrazje**.

Je pa res, da po dogovoru (konvenciji), ki je tretjerazredna metoda za oblikovanje novih terminov, lahko tudi terminološko komisijo preimenujemo v izrazoslovno, pa tudi če je večinska raba pristojnih strokovnjakov drugačna. Žal to ni v skladu ne z željo in zahtevo po "natančni določenosti temeljnih pojmov" ne z načeli znanstvene **odličnosti**. Res pa je tudi to, da je ob agilnosti neke komisije mogoče tudi spregledati njen morebitni ohlapni naziv. Žal na agilnost komisije za 'izrazoslovje' še čakamo ... Za zdaj se je osredinila le na 'retelovadizacijo' ('sokolizacijo') športne vzgoje.

dr. Silvo Kristan, upokojeni profesor
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
silvo.kristan@guest.arnes.si

*Nekatere besede imajo v jeziku več pomenov. V slovarjih so pomeni pojasnjeni z zaporednimi številkami. Osnovni, najpomembnejši, najpogostejši, najmočnejši in najbolj nevtralen pomen je označen s številko 1 (ena). (Vir: Uvodno poglavje v SSKJ²). V terminoloških razpravah se seveda sklicujemo v prvi vrsti na osnovni, najpomembnejši, najpogostejši in najmočnejši pomen določene besede, to je na oznako s številko 1 (ena). *Cum grano salis* seveda upoštevamo tudi pojasnila, ki so označena z drugimi številkami.

**Pleonazem, slogovni spodrselj, kopičenje (nepotrebno ponavljanje) besed z enakim pomenom v govoru ali pisavi; opisovanje pojma z več pomensko sorodnimi izrazi.

dr. Silvo Kristan, upokojeni profesor
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
silvo.kristan@guest.arnes.si